

ESHQOBIL SHUKURNING STILIZATSIYA XARAKTERIDAGI SHE'RLARI TAHLILI

Sadoqat Ergashova

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17526237>

Annotatsiya. Mazkur tezisda iste'dodli shoir Eshqobil Shukur ijodida qo'llangan stilizatsiya xarakteridagi she'rlari tahlili haqida so'z boradi. Maqola mavzusi ilmiy-nazariy fikrlar bilan asoslangan holda misollar vositasida ochib berilgan.

Kalit so'zlar: stilizatsiya xarakteridagi she'rlar, ijodkor mahorati, folklorizmlar, obraz, xalqona uslub.

Stilizatsiyaviy folklorizmlarda ayni takror emas, balki xalqona uslub, xalqona pafos ustuvorlik qiladi. Bu kabi usulda yaratilgan asarlar xalqona shaklni yodga solishi bilan xarakterlanadi. Stilizatsion folklorizmlar ijodkor mahoratini, uning xalq ijodi bilimdoni ekanligini belgilovchi muhim vosita desak yanglishmagan bo'lamiz. Ijodkor xalq og'zaki ijodiga mansub janr, motiv, ohang yoki obrazni o'z usulida, yangicha ko'rinishda qayta yaratar ekan u nafaqat yozma adabiyot rivojiga balki, og'zaki adabiyot umrboqiyiligiga ham o'z hissasini qo'shgan hisoblanadi. Demak, xalq og'zaki ijodiga mansub asar syujeti, mazmuni, shakli, ohangi aynan saqlanib, yangicha usulda, shaklda yaratilgan asarlar stilizatsion folklorizmlarni vujudga keltiradi.

L.Sharipova stilizatsion folklorizmlar folklor janrlari (doston, ertak, afsona, rivoyat, qo'shik, yig'i, yo'qlov, alla kabilar)ning asosiy motivlari va badiiy shaklini ifoda uslubini hamda ularga aloqador yuksak g'oyaviy motivlarni, an'anaviy epik obrazlarni, ko'tarinki ritmni ijodiy o'zlashtirish natijasida yuzaga keladi, deya ta'kidlaydi va stilizatsion folklorizmlarni shu asosda to'rt turga bo'ladi: 1. Janr stilizatsiyasi. 2. Motiv stilizatsiyasi. 3. Obraz stilizatsiyasi. 4. Ritm stilizatsiyasi¹.

Folklor janrlarini o'zlashtirib, ularni yozma adabiyotga olib kirish **janr stilizatsiyasi** hisoblanadi. Folklor janrlarini aynan o'zlashtirish imkoniyatiga ega emas, negaki, ikki adabiyot ham o'ziga xos qonun-qoidalarga ega. Janr o'zlashuvi ikki tomonlamadir. Dastlab yozma adabiyot folklordan janr o'zlashtirgan bo'lsa, keyinchalik og'zaki adabiyot ham yozma adabiyot janrlaridan foydalangan.

Yozma adabiyotimizda dastlab doston, maqol, topishmoq, yo'qlov, yig'i, keyinchalik yor-yor, alla kabi folklor janrlari stilizatsiya qilingan. XX asrning 70-80-yillari o'zbek she'riyatida, xususan, Shoir Eshqobil Shukur ijodida ham ana shu an'ananing davomini ko'ramiz. Shoirning "Mengim momoning yo'qlovi"² nomli she'rida motam marosimiga aloqador yig'i va yo'qlov xarakteri namoyon bo'ladi. Surgunga ketgan yaqinlari izidan Sibirga borgan momo o'sha yurtlarda joni-omonatini topshirayotib, o'z-o'ziga yo'qlov aytadi. Voqelik stilizatsiyasi yuzaga kelgan. Quyida she'rdan parcha keltiramiz:

Go'rim o'z yuragimda,

Yurakda bordir Vatan.

Qishloqdan bichib kelgan

¹ Шарипова Л.Ф. XX асрнинг 70–80-йиллари ўзбек шеърларида фольклоризмлар: Филол. фанлари номз. дисс. – Тошкент, 2008. – Б.88.

² Эшқобил Шукур. Яшил қушлар. –Т., Ёзувчи, 1995. –Б. 37.

Ko 'ylagim bo 'lsin kafan.

Voy, Mengim-a, sho 'r Mengim.

Uvv!..Uv!!!

Shoir onasidan eshitgan “Kelin salom” qo‘shig‘ini eshitib, uning quyidagi parchasi orqali qadim qo‘shiqlarimiz ruhini “Xalq ohangida”³ nomli she‘ri orqali xalqimizga qaytaradi, demakki, stilizatsiya qiladi:

“Oybulutning orasidan oyday kelinlar obkeldik,

Kunbulutning orasidan kunday kelinlar obkeldik”.

Qo‘shiqdan qolgan shugina parcha shoir qalb prizmasidan o‘tib, quyidagi she‘rga aylandi:

“Oybulutning orasidan oyday kelinlar kelar,

Kunbulutning orasidan kunday kelinlar kelar

Taram-taram sochlar mana boylar ko‘ngilni,

Qalam-qalam qoshlar yana naylar ko‘ngilni...”

Shoirnig yana bir “Qadimiy qo‘shiq”⁴ nomli she‘ri ham folklor materiallari asosida dunyoga kelgan. Adabiy suhbatlarning birida Esqobol Shukur ushbu she‘rning yaratilishi xususida so‘z ochib, “Xalq tilida saqlanib qolgan yolg‘iz bir satr, uning “Mening manglay sochimni tong shamoli qayirdi” satrigina qolgan” . – deb xotirlagan edi. Shoir bu qo‘shiqning ruhini jonlantirib, betakror she‘r yaratgan.

She‘rga lirik qahramon tongga yuzlangan chog‘ “manglay sochini tong shamoli qayirgan”i holati bilan kirib keladi. Bu obrazli ifoda, qo‘shiq xalq tomonidan yaratilgan, ammo ular yo‘qolib ketishi mumkin edi. Ushbu qo‘shiqlarni hech kim aytmasa, bilmasa bu qo‘shiqlar o‘z-o‘zidan odamlar xotirasidan ko‘tariladi. Shoirni shu holatlar tashvishga soladi, bunday qo‘shiqlarni endilikda saqlab qolishning yagona yo‘li ularni topish va qayta ishlash kerak deb hisolaydi.

Mening manglay sochimni

Tong shamoli qayirdi,

Ayta qolgin, shamoljon,

Jon shamoli qayerda?

Tong shamoliga murojaat etayotgan lirik qahramon “Jon shamoli qayerda?” deydi. Qiziq, tong shamoli quyoshning chiqishi bilan bog‘liq, jon shamoli-chi? U inson ruhiga aloqador emasmi?

Sahar-cahar yuragim

Shudring kechib sayrda,

Ayting endi saharlar,

Dil sahari qayerda?

Ijodkor lirik qahramonning tongda go‘yo yurak yalang‘ochlab shudring kechganidan sevinadi. Saharlardan “dil sahari” –oydin tuyg‘ular tongi qayerda deb so‘raydi.

Umuman olganda, Eshqobil Shukur folklorizmning turli shakllaridan unumli foydalangan holda she‘rlarining ta‘sir doirasi, teran mazmun, samimiylik, jozibadorlik, poetik

³ Эшқобил Шукур. Яшил кушлар. –Т., Ёзувчи, 1995. –Б. 92.

⁴ Эшқобил Шукур. Яшил кушлар. –Т., Ёзувчи, 1995. –Б. 292.

ohangini oshiradi. Shu bilan birga xalq urf-odatlarini, unutilayotgan an'analarni ham yozma adabiyotga mohirlik bilan ko'chiradi.

REFERENCES

1. Шарипова Л.Ф. XX асрнинг 70–80-йиллари ўзбек шеърларида фольклоризмлар: Филол. фанлари номз. дисс. – Тошкент, 2008. – Б.88.
2. Эшқобил Шукур. Яшил қушлар. –Т., Ёзувчи, 1995.
3. Азим, Усмон. Сайланма: Шеърлар.—.:«Шарқ» нашриёт — матбаа концерни, 1995. – Б 193.
4. Эшқобил Шукур. Ҳамал айвони. Т, Шарқ, 2002.
5. <https://oz.sputniknews.uz/20230607/ozbek-toyi-nikoh-va-undan-keyingi-urf-odatlarini-bilasizmi-35679224.html>
6. Haydarov Z.U. «NOMODDIY MADANIY MEROS» fanidan MA'RUZALAR MATNI. Namangan-2014. 110-bet